

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ БАНКІ

№001 БАСПАСӨЗ РЕЛИЗИ

2003 жылғы 17 қаңтар

2002 жылға алдын ала жасалған қорытындылар

2002 жылы қаржы саласында өткен 2 жылдың оң үрдістері жалғаса түсті.

2002 жылғы неғұрлым маңызды оқиғалардың ішінен орташа жылдық есеппен алғанда инфляцияның төмендегенін және теңгенің АҚШ долларына шаққанда құнсыздану қарқынының бәсеңдегенін, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің (бұдан әрі – Ұлттық Банк), сол сияқты тұтастай алғанда елдің алтынвалюта резервтерінің айтарлықтай өскенін атап айтуға болады. Жаңа оң үрдістердің қатарына бағамның тоқсандық құбылмалылығының азайғанын және тоқсан бөлігінде бірқалыпты дерлік номиналдық құнсыздануға қол жеткізілгенін жатқызуға болады.

Банк жүйесі нығая түсуде: банктердің жиынтық активтері, халықтың банктердегі салымдары сияқты көрсеткіштер жоғары өсу қарқынымен сипатталады. Ресурстық базаның өсуінің жалғаса түсуі және банктер үшін тартылып отырған ресурстардың мерзімдерінің ұзаруы жағдайында экономиканың нақты секторын кредиттеу операциялардың ең басым түрі болып қалады. Экономиканың дамуы үшін экономикаға кредиттің жалпы көлеміндегі орта- және ұзақ мерзімді кредиттер үлесінің жалғасып отырған өсу үрдісі жағымды жағдай болып табылады.

Сақтандыру рыногы да жоғары қарқынмен дамыды, оған айтарлықтай дәрежеде Қазақстан Республикасында сақтандыруды дамытудың 2000-2002 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жағдай жасады.

Қазақстанның халықаралық беделінің одан әрі жақсара түсуіне Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің (бұдан әрі – Қаржы министрлігі) 1997 жылы шығарылған 350 млн. доллар сомасындағы еурооблигацияларды 2002 жылғы 2 қазанда уақтылы өтеуі ықпал етті.

Қазақстан экономикасының дамудың сапалық жаңа деңгейіне көшуінің айғағы – Қазақстанның 2002 жылғы 19 қыркүйекте «Moody's Investors Services» халықаралық рейтинг агенттігінен (бұрынғы кеңес елдері арасында бірінші болып) инвестициялық класс рейтингін алуы.

1. Инфляция. Қазақстан Республикасының Статистика жөніндегі агенттігінің ресми деректері бойынша инфляция 2002 жылы (2002 жылғы желтоқсанда 2001 жылғы желтоқсанға қарағанда) 6,6% болды (2001 жылы – 6,4%).

2002 жылы бағаның негізгі өсуі азық-түлік тауарларының 7,1%-ке (2001 жылы – 8,8%-ке) қымбаттауынан болды. Оның ішінде жеміс пен көкөніс бағасы – 36,1%-ке, күріш – 26,7%-ке, балық – 8,4%-ке, ет және ет өнімдері – 8,3%-ке, қант – 8,1%-ке едәуір дәрежеде өсті. Ұнның бағасы – 6,4%-ке, сүт – 1,7%-ке төмендеді.

Көкөніс пен жеміс бағасының өсуін ескермегенде, Ұлттық Банктің бағалауы бойынша инфляция 2002 жылы 5,1%-тен аспаған болар еді.

2002 жылы азық-түлік емес тауарлар бағасының өсуі мен халыққа ақылы қызмет көрсету тарифі 2001 жылғымен салыстырғанда жоғары болды.

Азық-түлік емес тауарлар 6,3%-ке қымбаттады (2001 жылы – 4,5%-ке), оның ішінде киімнің бағасы 8,7%-ке, ыдыс-аяқтың –7,9%-ке, кітап және газеттің – 7,5%-ке, бензиннің – 7,4%-ке, аяқ киімнің – 7,1%-ке өсті.

Ақылы қызмет көрсету 5,8%-ке (2001 жылы – 3,6%-ке) қымбаттады, негізінен, тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсетуге бағаның өсуі есебінен – 6,4%-ке, оның ішінде сумен қамтамасыз етуге – 8,2%, орталықтандырылған жылытуға – 7,9%. Білім беру мекемелерінің қызметтері 8,6%-ке, медициналық қызмет көрсету – 7,8%-ке қымбаттады.

2002 жылғы желтоқсанда инфляция 1,4% болды (2001 жылы желтоқсанда – 1,0%), оның ішінде азық-түлік тауарларының бағасы 2,3%-ке (2000 жылғы ақпаннан ең жоғары деңгей), азық-түлік емес тауарлар – 0,8%-ке, халыққа ақылы қызмет көрсету – 0,3%-ке өсті.

2002 жылы инфляцияның орташа жылдық деңгейі 5,9% болды (2001 жылы – 8,4%), бұл Ұлттық Банктің 2002 жылға белгілеген бағдарына сәйкес келеді (5-7%).

Инфляцияның төмендеуі Ұлттық Банкке жыл ішінде қайта қаржыландыру ставкасын 9%-тен 7,5%-ке дейін төмендетуге мүмкіндік берді.

2. Төлем балансы (2002 жылдың 9 айы). 2002 жылғы 9 айдың қорытындылары Қазақстанның сыртқы позициясының одан әрі нығая түскенін көрсетеді.

Өңделмеген мұнайдың әлемдік бағасының өсуі 2002 жылғы III тоқсанда экспорттан түскен кірістердің (2,9 млрд. долл.) рекордтық тоқсандық жоғары көрсеткішіне қол жеткізуді қамтамасыз еткен негізгі фактор болды. 2002 жылғы 9 айда тауарлар экспорты 7,1 млрд. долл. (2001 жылғы 9 айға қарағанда 3,5% жоғары), ал тауарлар импорты – 5,5 млрд. долларға жуық (2001 жылғы 9 айға қарағанда 5% жоғары) болды.

Тауарлар экспортынан түсімдердің өсуі жылдың бірінші жартысына тән ағымдағы шот тапшылығының өсу үрдісіндегі өзгерісті қамтамасыз етті. 2002 жылғы 9 айда ағымдағы шот операцияларының теріс сальдосы 245 млн. долл. болып, былтырғы жылдың осындай көрсеткішімен салыстырғанда екі есе азайды. ЖІӨ-ге қатынасы бойынша ағымдағы шот тапшылығы 1,3% (2001 жылғы 9 айдың қорытындылары бойынша 3,2%) болды.

Ағымдағы шоттың операциялары бойынша тапшылықтың сақталуы ең бастысы халықаралық қызмет көрсету импортының өсуі себепті еді – 2002 жылғы 9 айда қызмет көрсетудің нетто-импорты 1,4 млрд. долл. болды, бұл 2001 жылғы осындай кезеңге қарағанда 28% жоғары. Мұнайгаз кен орындарын игерудің ірі инвестициялық жобаларын іске асыруға байланысты бұл өсу тікелей шетелдік инвестициялардың (ТШИ) едәуір ағынымен қаржыландырылды. 2002 жылғы 9 айда Қазақстанға тікелей инвестициялау операциялары бойынша ресурстардың таза ағыны 1,4 млрд. долл. болды.

3. Халықаралық резервтер және ақша агрегаттары. Қазақстанның сыртқы қаржы ресурстарының ағынымен қатар тауарлардың нетто-экспортерларының позициясын сақтауы Ұлттық Банктің халықаралық резервтері мен елдің Ұлттық Қоры активтерінің өсуін қамтамасыз етті.

2002 жылы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері ағымдағы бағаларда 25,1% (немесе 627,9 млн. долларға) 3133,8 млн. долларға дейін ұлғайды, бұл 3,5 айдан астам уақытқа тауарлар мен қызмет көрсету импортының орнын жабуды қамтамасыз етті. Ұлттық Банктің ішкі валюта рыногынан валюта сатып алуы, сондай-ақ Қаржы министрлігінің шоттарына валютаның түсуі таза валюта қорларын 553,0 млн. долларға 2548,3 млн. долларға дейін толықтыруға ықпал етті. Алтынмен активтер оның әлемдік рыноктардағы бір трой унциясы бағасының 277,60 доллардан 342,75 долларға дейін өсуі нәтижесінде 74,9 млн. долларға 585,6 млн. долл. дейін өсті.

2003 жылғы 1 қаңтарда елдің халықаралық резервтері жалпы алғанда, яғни Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының ақшасын қосқанда (алдын ала мәліметтер

бойынша – 1917,3 млн. долл.) 5053,6 млн. долл. болып, 2002 жылы 34,8%-ке немесе 1305,2 млн. долларға өсті.

2003 жылы Ұлттық Банктің халықаралық резервтері өсе түсті. 2003 жылдың бас кезінен бастап Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 8,5% (немесе 266,6 млн. долл.) өсіп, 2003 жылғы 16 қаңтардағы жағдай бойынша 3400,5 млн. долларға жетті (теңге енгізілген кезден бастап белгіленген ең жоғары деңгей). Соған сәйкес, елдің халықаралық резервтері жалпы алғанда 5,2% өсті және алдына ала мәліметтер бойынша, 16 қаңтарда 5317,1 млн. долл. болды.

Алдына ала мәліметтер бойынша, 2002 жылы ақша базасы 19%-ке 208,1 млрд. теңгеге ұлғайды. Ақша базасы ұлғаюының негізгі факторы Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтерінің өсуі еді. Ақша базасы, әсіресе желтоқсан айында едәуір ұлғайды (11%), бұл мемлекеттік бюджет шығыстарының бірқалыпты болмауы салдарынан кейінгі жылы жиі байқалуда. 1999 жылы желтоқсанда ақша базасының ұлғаюы 32,5%, 2001 жылы – 11,3% болған еді.

2002 жылдың 11 айында ақша массасы 20,6%-ке 694,7 млрд. теңгеге дейін өсті. Ақша массасы өсуінің негізгі факторлары банк жүйесінің таза ішкі активтерінің 15,4% және оның ішкі активтерінің (Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының активтерін есептегенде) 25,7% өсуі болды.

Айналыстағы қолма-қол ақша (M0) 2002 жылғы 11 айда 13,1%-ке 148,4 млрд. теңгеге дейін, ал ақша массасының құрылымындағы банк жүйесіндегі депозиттер – 22,8%-ке 546,4 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. Айналыстағы қолма-қол ақша өсуінің қарқынымен салыстырғанда депозиттер өсуі қарқынының озық болуы ақша массасының құрылымындағы депозиттер үлесінің 77,2%-тен 78,6%-ке дейін ұлғаюына себеп болды.

Ақша мультипликаторы 2002 жылғы 11 айда ақша базасының ұлғаюымен салыстырғанда ақша массасының озық қарқынының нәтижесінде 3,29-дан 3,71-ге дейін өсті.

4. Қолма-қол ақша айналымын реттеу. 2002 жылы Ұлттық Банктің резервтік қорынан айналысқа 288,4 млрд. теңге қолма-қол ақша, оның ішінде эмиссиялық бумада (жаңа) – 108,4 млрд. теңге шығарылды, 256 млрд. теңге айналыстан алынды. Қорытындысында 2002 жылғы эмиссиялық нәтиже 32,4 млрд. теңге (2001 жылы 29,1 млрд. теңге) болды. 2002 жылы 79,3 млрд. теңге ескірген ақша жойылды.

Қолма-қол ақшаның купюралық құрылымын жетілдіру мақсатында 2002 жылғы 1 шілдеден бастап айналысқа 2002 жылғы үлгідегі биколорлық түрде жасалған (ішкі дискі ақ түсті нейзильбер қоспасынан жасалған, сыртқы дискі сары түсті нибрасс қоспасынан жасалған) номиналы 100 теңгелік металл ақша шығарылды.

2000 – 2005 жылдары мерейтойлық және ескерткіш металл ақша шығару тұжырымдамасына сәйкес 2002 жылы:

- «Қолданбалы өнер» металл ақша сериясынан номиналы «500 теңге» «Домбыра» ескерткіш күміс ақша (сынамы 925/1000) (3000 дана),
- «Қазақстан Петроглифтері» металл ақша сериясынан номиналы «500 теңге» «Белгі» ескерткіш күміс ақша (сынамы 925/1000) (3000 дана),
- «Қазақстанның қызыл кітабы» металл ақша сериясынан номиналы «500 теңге» «Арқар» ескерткіш күміс ақша (сынамы 925/1000) (3000 дана),
- «Архитектуралық және тарихи ескерткіштер» металл ақша сериясынан номиналы «500 теңге» «Бабажи-Хатун» ескерткіш күміс ақша (сынамы 925/1000) (3000 дана) дайындалып, айналысқа шығарылды.

Ғ. Мүсіреповтің туғанына 100 жыл толуына арналған және Ғ. Мұстафиннің туғанына 100 жыл толуына арналған тиісті «нейзильбер» қоспасынан жасалған номиналы «50 теңге» айналыста жүретін мерейтойлық ескерткіш металл ақша айналысқа шығарылды.

5. Қаржы рыногы.

Валюта рыногы. 2002 жыл ішінде ішкі валюта рыногында болған үрдістер негізінен теңгенің салыстармалы орнықтылығына және тұтастай алғанда валюта рыногындағы тұрақтылыққа байланысты болды. Теңгенің айлық орташа айырбас бағамы шамалы ғана өзгерді (бір доллар үшін 151,10 – 156,29 теңге), бұл ретте теңгенің жыл ішіндегі орташа айырбас бағамы 153,86 теңге болды. Кезең соңында биржалық бағам бір доллар үшін 155,85 теңге болды. Теңгенің долларға нақтылы құнсыздануы 2002 жылы 3,25% (2001 жылы – 3,81%) болды.

2002 жылы бағамның тоқсандық құбылмалылығы тоқсандар бойынша алғанда төмендеді және оны тоқсандар бойынша бөлгенде шамамен бірдей болды. Осылайша теңгенің долларға нақтылы құнсыздануы барлық тоқсан ішінде 1% асқан жоқ: 2002 жылғы I тоқсанда – 0,99% (2001 жылғы I тоқсанда – 0,01%), II тоқсанда – 0,54% (0,95%), III тоқсанда – 0,95% (0,68%), IV тоқсанда – 0,73% (2,12%).

Желтоқсан айында құнсыздану 0,63% (2001 жылғы желтоқсанда – 1,13%) құрады.

Теңгенің нақтылы құнсыздануының баяу қарқыны қазақстандық тауар өндірушілердің өткен жылдары қалыптасқан салыстырмалы бәсеке қабылеттілігінің деңгейін сақтауға мүмкіндік жасады.

2002 жылдың 11 айы ішінде теңгенің АҚШ долларына биржалық бағамы 2,4% төмендеген кезде теңгенің АҚШ долларына бағамының нақты құнсыздануы – 1,4%, еуроға қатысты – 11%, ал ресей рульіне қатысты – 5,5% болды.

Нақты тиімді айырбас бағамының (НТАБ) 2002 жылғы қараша айының соңында есептелген индексі 2001 жылғы желтоқсан айына қарағанда 6,9% төмен болды. Теңге ТМД елдерінің валюталарына қатысты нақты көрсетумен 4,9%, ал қалған елдердің валюталар топтарына қатысты 8,4% құнсызданды.

2002 жылы биржалық операциялардың көлемі өткен жылмен салыстырғанда 50,9% өсті және қосымша сессиядағы сауда-саттықты есепке алғанда 2944,7 млн. доллар (желтоқсан айында – 428,7 млн. доллар) болды. АҚШ долларының биржалық сегменттегі позициясын негізінен валюта түсімінің экспортерлерін сату айқындады, оның негізгі көлемі 4-тоқсанда болды. Тұтастай алғанда биржалық операциялардың көлемі 4-тоқсанда 1172,79 млн. доллар (1-тоқсанда – 439,67 млн. доллар, 2-тоқсанда – 644,65 млн. доллар, 3-тоқсанда – 687,26 млн. доллар) болды.

Биржадан тыс валюта рыногында операциялардың көлемі жыл басынан бері 5,1% өсті және 4685,96 млн. АҚШ доллары (желтоқсан айында – 575,7 млн. доллар) болды. Операциялардың ең төменгі көлемі маусым айында, ең жоғары көлемі – желтоқсан айында байқалды. Ай сайынғы сауда-саттық көлемі 12 айда орта есеппен алғанда 390,5 млн. АҚШ доллар болды. Банкаралық рыноктағы бағам өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда кезең соңында 3,18% арта отырып, бір АҚШ долларына 155,87 теңге болды.

2002 жылдың соңында ресми бағам бір доллар үшін 155,60 теңге деңгейінде белгіленді.

Халықаралық практикаға жақындау мақсатында Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкімен бірлесіп «Валюталардың рыноктық айырбастау бағамын айқындау тәртібін белгілеу туралы» 2002 жылғы 12 желтоқсандағы № 512 бірлескен бұйрық/қаулы шығарды. Осы бұйрыққа/қаулыға сәйкес бухгалтерлік және салықтық есепке алу кезінде теңгенің шетел валютасына Қазақстан қор биржасының таңғы сессиясында Алматы уақыты бойынша 11⁰⁰ сағаттағы жағдай бойынша қалыптасқан орташа биржалық бағамы ретінде айқындалатын валюталардың бірыңғай рыноктық айырбас бағамы қолданылады. Қазақстан қор биржасының таңғы сессиясында сауда-саттық өткізілмейтін (өткізілмеген) шетел валюталары бойынша валюталардың рыноктық айырбас бағамын Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі «Reuters» ақпарат агентігінің арналары бойынша алынған сұраныстың баға белгілеулеріне сәйкес АҚШ долларының Алматы уақыты бойынша 15⁰⁰ сағаттағы жағдай бойынша қалыптасқан кросс-бағамдарын пайдалана отырып есептейді.

Бағалы қағаздар рыногы. 2002 жылы мемлекеттік бағалы қағаздар рыногы толыққанды жұмыс істеді. Есепті кезең ішінде Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің қысқа мерзімді бағалы қағаздарының барлық түрін (3 айдан 12 айға дейінгі МЕККАМ) және орта мерзімді қағаздардың ауқымды спекторын (2, 3, 4, және 5 жылдық купондық МЕОКАМ, орта мерзімді 18 айлық және 2 және 3 жылдық МЕИКАМ) орналастыру жандана түсті. Қаржы министрлігі 2-тоқсаннан бастап инфляция бойынша индекстелген МЕИКАМ-ды индекстелмеген қағаздарға ауыстыру саясатын жүргізе бастады (соңғы 3 тоқсанда барлығы бір эмиссия жасалды).

Қаржы министрлігі 2002 жылы өткен жылмен салыстырғанда бағалы қағаздар эмиссиясының көлемін 2 есеге жуық, 51,8 млрд. теңгеге дейін ұлғайтты. Тиісінше айналыстағы бағалы қағаздардың көлемі 5,06% өсті және 108, млрд. теңге болды.

Мемлекеттік бағалы қағаздар бойынша кірістіліктің динамикасы әртүрлі бағытта болды. Қысқа мерзімді бағалы қағаздар бойынша кірістілік ұлғайды (мысалы, МЕККАМ3 бойынша – 5,27%-тен 5,30%-ке дейін ұлғайды), МЕОКАМ2 орта мерзімді купондық бағалы қағаздары бойынша кірістілік бұрынғы деңгейде (8,37%) қалды, МЕОКАМ3 бойынша – 8,16%-тен 7,54%-ке төмендеді МЕОКАМ4 бойынша – 8,47%-тен 8,16%-ке төмендеді және МЕОКАМ5 бойынша 8,16%-тен 8,37%-ке дейін ұлғайды (соңғы аукцион бойынша).

Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздары бойынша мәмілелердің көлемі қайталама рынокта 2002 жылы 65,9 % өсті және 2145,2 млрд. теңге болды.

Қайталама рыноктағы операциялардың жалпы көлемінің ұлғаюы өз кезегінде Ұлттық Банкке ашық рыноктағы операциялардың көлемін ұлғайтуға мүмкіндік жасады. 2002 жылдың басынан бері РЕПО операцияларының көлемі 7 еседен астам, 575,8 млрд. теңгеге дейін (2001 жылы – 78,1 млрд. теңге), кері РЕПО операцияларының көлемі 1,1%-ке 38 млрд. теңгеге дейін (2001 жылы – 37,6 млрд. теңге) ұлғайды.

Ұлттық Банк 2002 жылы 208,3 млрд. теңгеге қысқа мерзімді ноттар шығарды (2001 жылы – 116,4 млрд. теңге). Ең жоғарғы эмиссия 4-тоқсанда болды, оның үстіне тоқсан ішіндегі орналастыру тең мөлшерде дерлік болды (қазан айында – 25,3 млрд. теңге, қараша айында – 26,5 млрд. теңге, желтоқсан айында – 23,9 млрд. теңге). Ноттардың эмиссиясы көлемінің ұлғаюына екі фактор әсер етті: ЖЗҚ портфелдеріндегі өтелуге тиісті еврооблигациялардың 1997 жылғы шығарылымын тепе-тең айырбастау үшін тоқсанның бірінші жартысында ноттар шығару қажеттілігі және жыл соңындағы өтімділікті оналту қажеттілігі.

2002 жылы Ұлттық Банктің айналыстағы қысқа мерзімді ноттарының көлемі 2001 жылмен салыстырғанда 3,7 есе өсті және 64,3 млрд. теңге болды. Қысқа мерзімді ноттар бойынша тиімді кірістілік 5,80%-тен 5,89%-ке дейін ұлғайды (соңғы айдағы орташа алынған кірістілік).

Корпоративтік бағалы қағаздар рыногында 2003 жылдың 1 қаңтарында эмиссиялары қолданылып жүрген акционерлік қоғамдардың жалпы саны 3114 болды. 2002 жылы жалпы номиналдық құны 80,2 млрд. теңге болатын акциялардың 86 эмиссиясы және жалпы номиналдық құны 48,2 млрд. теңге болатын мемлекеттік емес облигациялардың 25 эмиссиясы тіркелді.

2003 жылғы 1 қаңтарда қолданылып жүрген акциялар эмиссиясының саны жиынтық номиналдық құны 825,7 млрд. теңгемен 3596 болды. Мемлекеттік емес облигациялардың қолданылып жүрген эмиссиясының саны жиынтық номиналдық құны 92,1 млрд. теңгемен 53 болды.

2003 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 50 брокер-дилер, 21 тіркеуші, 10 кастодиан банк, 2 өзін өзі реттейтін ұйым және 4 бағалы қағаздар портфелін басқаратын ұйым жұмыс істейді.

2002 жылдың 11 айына мемлекеттік емес бағалы қағаздармен жасалған мәмілелер көлемі 2001 жылғы деңгейден 6,7%-ке асып, 62,1 млрд. теңге болды. KASE-де жасалатын мәмілелердің негізгі үлес салмағы "А" санаттағы ресми тізім бойынша KASE-ға саудаға жіберілген мемлекеттік емес бағалы қағаздарға тиесілі болды. Бұл, сөз жоқ, ЗАБК-ның

өзінің басқаруындағы зейнетақы активтерін мемлекеттік емес бағалы қағаздарға, негізінен облигацияларға орналастыру бойынша белсенді іс-қимылының нәтижесі.

Банкаралық ақша рыногы. 2002 жылы банкаралық ақша рыногында ресурстық базаларының едәуір өсуіне байланысты банктер өтімділігінің артуы байқалды.

2001 жылмен салыстырғанда орналастырылған банкаралық теңге депозиттерінің жалпы көлемі жылға алғанда 15,1%-ке ұлғайып, 277,9 млрд. теңге болды.

2002 жылдың желтоқсанында орналастырылған банкаралық теңге депозиттері бойынша орташа алғандағы сыйақы ставкасы 2001 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 7,11%-тен 4,90%-ке дейін төмендеді.

Банктердің жоғары белсенділігі банкаралық валюта құралдары рыногында да байқалды. Рыноқтың осы сегментіндегі операциялардың негізгі түрі болып табылатын банкаралық доллар депозиттері 2002 жылы 24,5 млрд. АҚШ долларына жуық сомаға орналастырылды, бұл 2001 жылғы операциялар көлемінен 42,8%-ке асады.

Банкаралық қарыз алудың қалған түрлері бойынша операциялар шамалы көлемде жасалды.

Шетел валютасындағы банкаралық депозиттер бойынша ставкалар динамикасы тұрақты төмендеу үрдісімен сипатталды - орналастырылған доллар депозиттері бойынша орташа алғандағы сыйақы ставкасы 2002 жылғы желтоқсанда 1,93% (2001 жылғы желтоқсанда - 3,10%) болды.

Депозит рыногы. 2002 жылдың 11 айына банктердің ресурстық базасының өсу үрдісі негізінен халық салымдарының өсуі есебінен жалғасты. Резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің жалпы көлемі осы кезеңде 22,8%-ке өсті және 2002 жылғы 1 желтоқсанда 546,4 млрд. теңге болды (валюталық баламасы - 3,5 млрд. АҚШ долларынан астам).

2002 жылдың 11 айындағы негізгі оң сәттерге мерзімді депозиттердің барынша өсуі жатады. Мерзімді депозиттер жыл басынан 23,5%-ке өсіп, 376,9 млрд. теңге болды, бұл кезде талап еткенге дейінгі депозиттер 169,5 млрд. теңге болып, 21,4%-ке артты. Нәтижесінде мерзімді депозиттердің үлес салмағы 68,6%-тен 71,0%-ке өсті.

2002 жылдың 11 айы ішінде халық депозиттерінің өсу үрдісі сақталды. Жалпы алғанда, 2002 жылғы қаңтар-қараша аралығында халық салымдары (резидент еместерді қосқанда) 32,2%-ке өсіп, 246,0 млрд. теңге болды (1,6 млрд. долларға жуық).

Банктер депозиттері бойынша ставкалар динамикасы төмендеу үрдісін байқатты. 2002 жылдың қаңтар-қараша аралығында жеке тұлғалардың теңгедегі мерзімдік депозиттерінің орташа алғандағы сыйақы ставкасы 12,8%-тен 12,0%-ке дейін, шетел валютасындағы депозиттер бойынша - 7,3%-тен 6,7%-ке дейін төмендеді.

Кредит рыногы. 2002 жылдың 11 айына банктердің экономикадағы кредиттерінің жалпы көлемі 34,6%-ке 659,3 млрд. теңгеге дейін өсті (валюталық баламасы - 4,2 млрд. АҚШ долларынан астам).

Банктердің кредиттік портфелінің құрылымдық өзгеруі оң бағалануда, мұнда орта және ұзақ мерзімді кредиттердің өсуі қысқа мерзімді кредиттерге қарағанда басым сипат иеленді. Осы кезеңде орта және ұзақ мерзімді кредиттер 377,2 млрд. теңге болып, 51,7%-ке өсті, қысқа мерзімді кредиттер - 282,0 млрд. теңге болып, 17,0%-ке өсті. Нәтижесінде орта және ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 50,8%-тен 57,2%-ке дейін ұлғайды.

2002 жылдың 11 айы ішінде шағын кәсіпкерлікке берілген кредиттер 19,2%-ке ұлғайды және 2002 жылғы қарашаның соңына қарай 145,4 млрд. теңге болды немесе экономикадағы кредиттердің жалпы көлемінің 22,1% болды.

Кредит рыногындағы табыстылық деңгейі 2002 жылдың 11 айына әртүрлі бағыттағы өзгерістермен сипатталды. 2002 жылғы қарашада заңды тұлғаларға ұлттық валютада берілген кредиттер бойынша орташа алғандағы сыйақы ставкасы жыл басымен салыстырғанда 15,5%-тен 16,2%-ке өсті, осы кезде жеке тұлғалар бойынша 24,5%-тен 24,2%-ке дейін төмендеді.

6. Банк секторы. 2002 жылы банк секторы тұрақты дамыды. 2002 жылғы 1 желтоқсандағы жағдай бойынша 38 банк жұмыс істеді (2002 жылдың басында - 44), оның ішінде мемлекеттік - 2 (2), шетелдің қатысуымен (Қазақстан Республикасының резиденті емес банктердің еншілес банктерін қосқанда) - 17 (16).

2002 жылдың қаңтар-қараша аралығында банк секторының жағдайын сипаттайтын көрсеткіштердің мынадай өзгерістері байқалды*.

Банктердің жиынтық меншік капиталы 31,0%-ке (37,9 млрд теңге) ұлғайып, 160,1 млрд. теңге болды. Банктердің капиталдандырылуының едәуір өсуі жалпы алғанда банк жүйесі тұрақтылығының артқанын көрсетеді. Сонымен бірге 2002 жылғы 1 желтоқсанда 33 банкте жиынтық меншік капиталдың мөлшері 1 млрд. теңгеге тең болды немесе асып кетті.

Банктердің депозиттердің едәуір құйылуы есебінен капиталдандырылуы және ресурстық базасының өсуі жағдайында банктер активтерінің ұлғаюы жалғасуда. 2002 жылдың 11 айына банктердің жиынтық активтері 31,9%-ке ұлғайып, 1033,9 млрд. теңге болды.

2002 жылғы 1 желтоқсандағы жағдай бойынша банктердің кредиттік портфелінің құрылымында стандартты кредиттердің үлесі 73,3% болды, күмәнділердің үлесі - 25,4%, үмітсіздері - 1,4% болды. Бұл банктер беретін кредиттердің сапасының жақсарғанын және олардың қайтарылу тәуекелдерінің төмендегенін айғақтайды.

Банк секторының өтімділік деңгейі жоғары күйінде қалып отыр - банк секторының ағымдағы өтімділік коэффициенті 2002 жылғы 1 желтоқсандағы жағдай бойынша 0,75 болды (норма бойынша 0,3-тен кем емес).

7. Сақтандыру рыногы. 2002 жылдың соңында сақтандыру қызметін жүзеге асыру құқығына лицензия 34 сақтандыру ұйымында бар. Қазақстан Республикасында сақтандыру ұйымдарының барлығы 280-ге жуық филиалдары мен өкілдіктері бар.

Алдын-ала алынған деректер бойынша, 2002 жылы сақтандыру ұйымдарының меншік капиталы 22,2 %-ке өсті және 2003 жылғы 1 қаңтарда дерлік 6,4, млрд. теңге болды, жиынтық активтер 36,3 %-ке 20,8 млрд. теңгеге дейін өсті, сақтандыру резервтері - 32,7%-ке 11,3 млрд. теңгеге дейін, сақтандыру сыйлықақыларының түсуі - 60,7%-ке 21,4 млрд. теңгеге дейін, сақтандыру төлемдері - 4,6 % 2,2 млрд. теңгеге дейін өсті.

8. Жинақтаушы зейнетақы жүйесі. 2003 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қазақстандағы жұмыс істеп отырған жинақтаушы зейнетақы қорларының саны 16 болды, оның ішінде 2-і корпоративті және 1-і мемлекеттік.

Міндетті зейнетақы жарналарының салымшылары 2002 жылдың басынан 0,8 млн. адамға көбейіп, 5,399 млн. адам болды. Ерікті зейнетақы жарналарының салымшылары 3,1 мың адамға көбейіп, 25,1 мың адам болды.

2003 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жинақтаушы зейнетақы қорларындағы жинақталған зейнетақы қаражаты 269,8 млрд. теңге болды. Жыл басындағы өсу 87,4 млрд. теңге немесе 48 % -ке жуық болды.

“Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамтамасыз ету туралы” Қазақстан Республикасының заңына 2002 жылғы 29 желтоқсанда енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес Ұлттық Банк жинақтаушы зейнетақы жүйесінің негізгі қатысушылардың қызметін реттейтін заң аясындағы актілерін жетілдіруші құжаттар жобасын әзірлейді.

9. 2003-2005 жылдарға арналған ақша-кредит саясатының басымдықтары туралы. Ақша-кредит саясатының негізгі мақсаты 2003-2004 жылдардағы орташа жылдық инфляцияны 4-6 % шегінде ұстап тұру және 2005 жылы оны 3-5 %-ке дейін кеміту болып табылады.

---

* "Қазақстан Даму Банкі" ЖАҚ-ын, "Эксимбанк Казахстан" ЖАҚ-ын, "Абдибанк" ААҚ-ын есептемегендегі деректер

Ұлттық Банк теңгенің еркін өзгермелі бағамы режимін сұраным мен ұсынысқа қатысты бағамдық өзгеріске негіздей отырып сақтауға ниеттеніп отыр. Бұл қазақстандық тауарлардың сыртқы рыноктағы баға бәсекелестігі қабілетін сақтауға ықпал етеді. Ұлттық Банк ішкі валюталық рынокта теңгенің айырбас бағамында алып-сатарлық секірулердің алдын алу қажеттігіне орай шамалы ғана қатыса отырып, айырбас бағамының қалыптасуына араласпайды.

Ақша-кредит саясаты қаржы рыногының тұрақтылығын сақтауға, нығаюына сақтандыруыногын, бағалы қағаздар рыногының одан әрі дамуына және банк жүйесінің нығаюына, экономиканың нақты секторына банктердің кредит беруінің келешекте өсуіне жағдайлар туғызуға, сондай-ақ жинақтаушы зейнетақы жүйесін жетілдіруге ықпал ететін болады.

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі Басқармасының 2002 жылғы 16 қарашадағы № 459 қаулысымен мақұлданған толық түрдегі “Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің 2003-2005 жылдарға арналған ақша-кредит саясатының негізгі бағыттары туралы” Интернет желісіндегі Ұлттық Банктің WEB-сайтына орналасқан.

2002 жылдың қорытындысы бойынша кейбір болжамдық көрсеткіштер жақсаруы мүмкін.